

**TAHAP PERSEPSI MUSLIM DAN NON-MUSLIM MENGENAI
HUBUNGAN INTERAKSI ANTARA AGAMA: KAJIAN
TINJAUAN DI NEGERI KEDAH DAN SELANGOR**
*(Muslim and Non Muslim Perception on Inter-Religion Interaction:
A Case Study in Kedah and Selangor)*

Muhammad Nazmi Abd Halim & Jaffary Awang

ABSTRAK

Persepsi merupakan suatu mekanisme kompleks yang membentuk budaya pemikiran seseorang hasil daripada interaksi dengan alam sekelilingnya berdasarkan memori lampau, dan juga imbasan yang melihat pada masa kini dan akan datang. Melaluinya, kita sedar akan sesuatu perkara yang ditanggapi. Berdasarkan landskap sosiologi agama di Malaysia, kelihatan bahawa hubungan interaksi antara agama sering dibayangi dengan kecenderungan terhadap persepsi-persepsi yang negatif dalam kalangan masyarakat multi-etnik dan agama. Oleh itu, kajian lapangan ini dilaksanakan bertujuan untuk menganalisis sejauh manakah tahap persepsi masyarakat lokal yang berlainan kepercayaan dan anutan mengenai hubungan interaksi antara agama di Malaysia khususnya di negeri Kedah dan Selangor. Maka, kajian kuantitatif ini melibatkan seramai 555 responden yang dipilih berdasarkan faktor agama dominan melibatkan penganut daripada agama Islam mewakili komuniti Muslim serta Buddha, Hindu dan Kristian yang mewakili komuniti non-Muslim. Manakala, analisis yang digunakan melibatkan ujian statistik deskriptif seperti frekuensi, peratusan, min dan ujian statistik inferensi seperti Mann Whitney-U dan Kruskal Wallis-H digunakan bagi menerangkan latar belakang responden dan menilai tahap persepsi responden terhadap objektif kajian yang dilakukan. Seterusnya, hasil kajian mendapati tahap persepsi dalam kalangan komuniti Muslim dan non-Muslim berada pada kadar tinggi meskipun terdapat perbezaan yang signifikan pada kadar Mann Whitney-U: ($Z = 8.264, p = .000$). Sementara itu, terdapat perbezaan yang signifikan antara komposisi etnik dan negeri yang terlibat dengan masing-masing mencatatkan kadar Kruskal Wallis-H: [$\chi^2 (1, N=555) = 70.857, p=.000$] dan [$\chi^2 (1, N=555) = 26.229, p=.000$]. Analisis berdasarkan hasil kumpulan data soal selidik yang telah diproses melalui program SPSS daripada kajian Pola Interaksi Sosial

Antara Muslim dan Non-Muslim: Kajian Tinjauan di Negeri Kedah dan Selangor yang telah dijalankan oleh penyelidik pada tahun 2013-2015. Tuntasnya, persepsi memainkan peranan penting dalam menentukan hala tuju terhadap jaminan hubungan interaksi antara agama berjalan dengan harmoni.

Kata kunci: kajian lapangan, tahap persepsi, hubungan interaksi antara agama, sosiologi dan analisis statistik.

ABSTRACT

Perception is a complex mechanism that shapes up an individual's way of thinking from his/her interaction with the surrounding, with their past and present memory and also the reflection towards the future. Based on the religion sociology landscape in Malaysia, the interactions among religions are shadowed by negative perception among multi-ethnic and multi-religion population. Hence, this research is conducted to analysis the extent of perception level among the local people, who are multi ethnic and religion population regarding the inter-religion relation, mainly in Kedah and Selangor. This quantitative research involves 555 respondents that been chosen by the dominant religion factor; as Islam representing the Muslim community meanwhile Buddha, Hindu and Christian representing the non-Muslim community. The research analyses using descriptive statistical test which includes frequency, percentage, min and inference statistic tests like the Mann Whitney-U and Kruskal Wallis-H to explain the respondents' background and in evaluating the perception level towards the research objective. The founding of research shows the perception level among the Muslim and non-Muslim communities is at a high level even though there is significant difference on Mann Whitney-U: ($Z = -8.264$, $p = .000$). Furthermore, there is a significant difference between the ethnic composition and states that been involved which records Kruskal Wallis-H: [$\chi^2 (1, N=555) = 70.857$, $p=.000$] dan [$\chi^2 (1, N=555) = 26.229$, $p=.000$] respectively. In short, perception plays an important role in determining the path which guarantees harmonious interaction between religions. This research was a part of The Level of Interaction Among Muslim and Non Muslim: A Case Study in State of Kedah and Selangor.

Key words: fieldwork, perception level, inter-religion relations, sociology and statistical analysis.

PENDAHULUAN

Islam merupakan sebuah agama yang menggalakkan hubungan interaksi di kalangan komuniti Muslim mahu pun terhadap non-Muslim. Buktinya, ia secara jelas diberikan penekanan melalui dalam Surah al-Hujurat (49: 13), iaitu firman Allah Taala:

"Wahai manusia! Sesungguhnya Kami telah menciptakan kamu daripada seorang lelaki dan seorang perempuan, kemudian Kami jadikan kamu berbangsa-bangsa dan bersuku-suku agar kamu saling mengenali. Sesungguhnya yang paling di mulia antara kamu di sisi Allah ialah orang yang bertakwa. Sesungguhnya Allah Maha Mengetahui, lagi Maha Teliti".

Menurut Fathi Osman (1997: 121) ayat ini secara khusus meletakkan asas kemajmukan dan menyatakan bahawa kepelbagaian manusia ini adalah bagi merangsang serta menggalakkan berlakunya interaksi, kerjasama serta saling melengkapi dan bukannya pengasingan atau konflik. Manusia secara keseluruhannya tanpa mengira batas tempat dan masa adalah sama di sisi Islam dalam konteks kemanusiaan dan harga diri lantaran di pandang sama di sisi Allah meskipun berbeza sifat fizikal dan budaya.

Manakala, Malaysia merupakan sebuah negara yang bersifat multi-kultural, multi-lingual, dan multi-agama, di mana terdapat kewujudan kumpulan dan komuniti yang berbeza hidup bersama-sama, dalam masa yang sama berusaha mengekalkan identiti mereka yang berlainan (Asma & Pedersen 2003: 17-18). Namun begitu, kelihatan bahawa hubungan antara etnik dan masih berada dalam keadaan yang rapuh, walaupun kemerdekaan negara telah berlangsung selama lebih 50 tahun (Mohd Farid 2012: 8). Walau bagaimanapun, adalah tidak realistik untuk memikirkan bahawa perbezaan multi-kaum dan multi-agama sebagai batu penghalang kepada masyarakat untuk membentuk kesatuan nasional (Hock 1991: 25). Sehubungan itu, satu spekulatif penting timbul untuk diperiksa berhubung dengan tahap manakah persepsi masyarakat mengenai hubungan interaksi antara agama dan etnik di Malaysia khususnya di negeri Kedah dan Selangor apabila melihat perkembangan hubungan antara agama semakin kuat memainkan

peranan dalam konteks hubungan etnik di tambah pula dengan kehadiran isu-isu antara agama yang semakin meningkat dan kritikal sejak kebelakangan ini?

Permasalahan Kajian

Malaysia merupakan salah sebuah negara yang memiliki populasi masyarakat yang sangat kompleks dan pelbagai budaya yang berlainan. Namun, terdapat garisan perbezaan dikotomi yang jelas kelihatan antara masyarakat dan budaya tersebut merangkumi aspek Bumiputera dan Non Bumiputera, Muslim dan Non Muslim serta Melayu dan bukan Melayu. Menurut Asma Abdullah & Pedersen, P. B (2003: 85-87) dikotomi pegangan keagamaan antara Melayu, Cina dan India adalah seperti berikut:

- i. Melayu/Muslim- Segala perkara telah ditentukan dan ditakdirkan oleh Allah Taala. Agama memainkan peranan yang sangat unggul terhadap etnik ini. Ia mempengaruhi setiap aspek, bentuk solidariti ummah, diet pemakanan yang ketat dan lain-lain.
- ii. Cina- Terdapat pelbagai anutan dan kepercayaan. Lebih longgar peranan agama dan lebih bersikap pragmatik dan memberi lebih keutamaan kepada piawai moral dan etika. lebih bersifat sederhana dan fleksibel berbanding rigid. Bentuk ketuhanan bersifat politeisme. Berbanding menyesuaikan kelakuan mereka dengan Islam dan komuniti Melayu, mereka lebih cenderung menyesuaikan kelakuan-kelakuan dengan agama mereka sendiri.
- iii. India- Komuniti yang menyembah berhala (politeisme). Mempunyai kepercayaan terhadap konsep karma dan kelahiran semula. Mereka sangat berpegang teguh terhadap ajaran agama serta sangat peka dan sensitif berhubung agama mereka.
- iv. Manakala, Kristian terdiri daripada kumpulan bukan Melayu secara dominan, dan terbahagi kepada pelbagai mazhab kira-kira 19 mazhab (Chew 2000). Tidak mewakili mana-mana etnik, diperkenalkan oleh kolonial-kolonial Eropah. Lebih bersifat liberal dan terbuka dalam menyuarakan pandangan mereka terhadap agama Islam.

Selain itu, terdapat beberapa aspek yang menjadi pemangkin kepada pembentukan persepsi di kalangan masyarakat berbilang anutan kepercayaan. Antaranya ialah sebagaimana pandangan Tun Abdullah Hj Ahmad Badawi bahawa sensitiviti setiap bangsa terhadap agama

masing-masing juga boleh menyebabkan sebarang percakapan atau tindakan yang dilihat tidak kena, menghina dan tidak betul boleh menimbulkan perasaan tidak senang, marah dan pelbagai lagi. Kadang kala perkara yang pada pandangan agama lain tidak ada apa-apa, tetapi ia memberi makna besar erti dan maknanya pada pandangan Muslim (Berita Harian 1 November 2007).

Tambahan lagi, menurut Chandra Muzaffar (2002: 334) bahawa komuniti non-Muslim seharusnya menyedari bahawa Islam dan Melayu merupakan aspek penting terhadap pembentukan negara bangsa Malaysia. Mereka perlu memandang keduanya dalam perspektif yang seimbang dengan menjauhi sebarang unsur prejudis, bias dan antagonis. Hal ini boleh menjadi penghalang kepada pengejalan keharmonian perpaduan nasional antara etnik. Sebolehnya persepsi negatif terhadap Islam oleh komuniti Muslim dikurangkan sebagaimana komuniti Muslim turut mengurangkan perspektif negatif terhadap komuniti Muslim dalam membentuk hubungan interaksi sosial yang lebih tulen. Dalam masa yang sama, komuniti Muslim juga perlu menyedari bahawa terdapat kewujudan komuniti non-Muslim yang tinggal bersama dalam populasi majmuk yang turut berhak memiliki hak-hak tertentu seperti mengamalkan dan menguruskan hal ehwal agama mereka dan sebagainya selagi mana tidak melanggar apa yang termaktub dalam perlembagaan.

Islamisasi juga merupakan salah satu aspek kepada pembentukan tersebut apabila ia dianggap sebagai pengukuhan dominasi etnik Melayu dalam sistem politik dan sosial di Malaysia. Kebanyakan persepsi ini diadakan meskipun terdapat sejumlah komuniti Cina, India dan lain-lain yang menganuti Islam di negara ini bahkan Islam secara asasnya menegaskan bukan sebuah agama yang bersifat perkauman tertentu. Sebenarnya, dakwaan ini dilakukan apabila non-Muslim merasakan bahawa etnik Melayu secara tidak langsung sebagai Muslim semakin berkurangan interaksi dengan mereka. Lalu, non-Muslim merasakan terasing dengan proses Islamisasi yang dilaksanakan sehingga menimbulkan perasaan negatif dalam diri mereka sebagai reaksi balas terhadap komuniti Muslim Melayu. Istilah 'Masuk Islam' sebagai 'Masuk Melayu' oleh kebanyakan non-Muslim secara literal adalah sebuah persepsi yang salah ditanggapi oleh mereka (Yousif 2011: 157). Menurut Chandra Muzaffar (1987: 3-4) beliau berhujah bahawa Islamisasi telah membawa kepada dikotomi dan polarisasi yang lebih besar dalam masyarakat Malaysia. Beliau mengatakan bahawa:

"Resurgents would also be very wary about eating in the homes of their non-Muslim friends, even when all the conventional Muslim dietary rules have been taken into account. Consequently, there has been a noticeable decline in inter-religious socializing of that kind".

Antara lain, kurang faham mengenai kedudukan masing-masing, kehendak, aspirasi dan sensitiviti antara Melayu dan bukan Melayu juga menyumbang kepada pembentukan persepsi yang kurang baik. Ia bertambah buruk apabila kejahilan mengenai agama dan budaya lain dijadikan sebagai elemen tambahan (Chandra 1989: 325). Manakala, terdapat juga kecenderungan pemahaman mengenai agama berasaskan tahap persepsi seseorang. Ia akan menyebabkan pemahaman mengenai toleransi agama dalam pelbagai bentuk berbeza (subjektif) (Nur Farhana & Khadijah. 2013: 86).

Oleh yang demikian, pembinaan sebuah negara bangsa yang toleransi serta bersatu padu bukanlah suatu perkara yang mudah dicapai kerana terdapat halangan dan cabaran yang perlu dijayakan terlebih dahulu. Menurut Chandra Muzaffar (1996: 37-41), berikut merupakan antara persepsi bukan Melayu kepada Melayu dan persepsi Melayu terhadap bukan Melayu yang perlu diketahui dan dianalisis terlebih dahulu sebelum merealisasikan hasrat pengharmonian antara kaum, bangsa dan negara, adalah seperti berikut:

- i. Persepsi Bukan Melayu kepada Melayu:
 - a. Sikap negatif terhadap bahasa Melayu
 - b. Kurang menghayati sejarah dan latarbelakang negara walaupun sudah lama menetap di dalam Persekutuan Malaysia.
 - c. Sikap mementingkan kaum sendiri berbanding kaum lain.
 - d. Sikap yang menghalang pertumbuhan nilai murni atas alasan liberisasi dan demokrasi
 - e. Sikap merasakan diri mereka sering ditindas dan bangsa kelas kedua di negara ini.
- ii. Persepsi Melayu kepada Bukan Melayu:

- a. Masih ragu-ragu terhadap kejujuran dan kesetiaan orang bukan Melayu terhadap negara ini.
- b. Tidak bersimpati dengan penderitaan dan kesengsaraan yang dialami oleh bangsa bukan Melayu.
- c. Prejudis dan stereotaip kepada golongan bukan Melayu.
- d. Enggan menerima kepelbagaian bahasa, budaya dan agama yang wujud sebagai satu aset yang sangat berharga yang boleh membantu dalam membina bangsa Malaysia (Shamsul Amri 2007: 13-17).

Hal ini menjelaskan bahawa populasi bangsa Malaysia bukan sahaja terpisah dari sudut geografi, fizikal dan budaya bahkan meliputi aspek pemikiran yang bersikap syak dan prejudis. Justeru itu, kajian terhadap persepsi, sikap dan interaksi sosial antara etnik (agama) perlu dilaksanakan dalam mewujudkan persefahaman dan meminimumkan konflik antara bangsa dan agama seterusnya membina hubungan sosial yang positif (Chandra 1993: 93).

Objektif Kajian

Berikut adalah senarai objektif kajian yang dibentuk berdasarkan permasalahan kajian di atas, iaitu:

- i. Menghuraikan data secara deskriptif mengenai tahap persepsi responden berkaitan hubungan antara agama di Malaysia.
- ii. Menganalisis secara inferensi dan perbandingan antara Muslim dan non-Muslim etnik dan negeri mengenai hubungan antara agama di Malaysia.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini berbentuk kajian lapangan (*survey*) yang akan dinalisis dengan menggunakan kaedah penganalisan statistik deskriptif dan statistik inferensi (ujian bukan parametrik) mengenai tahap persepsi di kalangan responden berbilang agama di Malaysia mengenai hubungan interaksi antara agama. Satu set soal selidik disediakan bagi tujuan tersebut yang dibina sendiri oleh

pengkaji dalam mencapai objektif kajian. Menurut Sekaran, Uma (2003: 236), metode soal selidik merupakan kaedah yang paling sesuai dalam mengkaji hal-hal berkaitan pengukuran terhadap sesuatu perkara seperti pengetahuan, sikap, kefahaman, penglibatan dan sebagainya malah bersifat lebih praktikal dan berkesan dalam mengawal jumlah sampel kajian yang besar.

Populasi kajian merupakan kalangan masyarakat berdasarkan agama melibatkan empat agama iaitu Islam (Muslim), Buddha, Hindu dan Kristian (non-Muslim) di dua buah negeri terpilih iaitu Kedah dan Selangor. Faktor kekangan waktu dan kewangan menjadi penghalang kepada penyelidik melakukan kajian lebih luas melibatkan keseluruhan negeri-negeri di Malaysia. Manakala, pemilihan bagi kedua-dua negeri tersebut diambil kira atas beberapa faktor seperti Selangor yang menjadi pusat tumpuan penempatan penduduk yang berlainan etnik dan agama dan jurang perbezaan antara Muslim dan non-Muslim tidak terlalu ketara pada kadar perbezaan 15.8% sahaja. Sementara, pemilihan negeri Kedah atas faktor kadar perbezaan yang jelas antara dua kolompok agama tersebut iaitu pada kadar 56.2% di samping faktor senario hubungan antara penganut agama serta isu-isu berbangkit menunjukkan perbezaan yang jelas bagi kedua-dua negeri tersebut. Keadaan ini sangat signifikan dan realistik dalam mendapatkan maklumat daripada responden mengenai sesuatu isu khususnya yang melibatkan hal isu-isu hubungan etnik dalam konteks sosiologi agama.

Pemilihan sampel pula mengaplikasikan teknik persampelan probabiliti stratified rawak. Teknik ini digunakan atas dua karakter utama iaitu jumlah peratusan populasi penduduk mengikut etnik dan status agama. Kaedah ini dipilih kerana corak pemilihan populasi sampel kajian adalah berdasarkan nisbah di mana pengkaji terlebih dahulu membuat anggaran pembahagian kadar jumlah kuota yang bersesuaian mengikut kategori sampel kajian yang dipilih (Marsh 2000: 143). Tambahan pula, faktor pemilihan teknik ini bersandarkan kepada pembahagian jumlah sampel berdasarkan jumlah populasi sebenar penduduk bagi kedua-dua negeri mengikut kategori etnik dan agama yang mempunyai seramai 6,921,104 juta penduduk secara total setelah ditolak jumlah populasi penganut bukan agama dominan dan bukan warganegara kira-kira seramai 568,747 orang yang tidak dijadikan sasaran kajian ini. Sementara itu, penentuan jumlah bilangan responden dilakukan dengan merujuk kepada Jadual Penentuan Saiz Sampel Krejcie dan Morgan (1970).

Jadual 1 Jumlah Populasi Sebenar Penduduk Kedah dan Selangor (2010)

Hal/Agama	Islam	Buddha	Hindu	Kristian	Jumlah
1. Peratus	64.3%	22.1%	10.5%	3.1%	100%
2. Sampel	357	123	58	17	555
3. Purata	2.6	0.9	0.4	0.1	4

Berdasarkan jadual di atas, saiz sampel bagi kajian ini ialah 555 orang sahaja. Menurut Sidek Mohd Noah (2002), semakin besar saiz sampel semakin kecil ralat persampelan. Oleh itu, bagi memastikan setiap agama diwakili dalam jumlah nisbah yang bersesuaian dengan jumlah populasi sebenar, penyelidik meletakkan nisbah 55:20:15:10 dan seramai 555 orang responden disasarkan dalam kajian ini. Namun, setelah pengutipan data dilakukan, nisbah ini sedikit berubah kepada 54: 19: 16: 11 dan keadaan ini tidak menjejaskan tahap reliabiliti maklumat tersebut meleset daripada jangkaan kajian.

Instrumen kajian yang digunakan bagi tujuan pengumpulan data dalam kajian ini ialah soal selidik. Soal selidik merupakan suatu kajian tinjauan yang merupakan metod yang sistematik dan satu bentuk kajian sosiologi yang paling terkenal kepada masyarakat umum dalam mendapatkan standard maklumat mengenai tinjauan pendapat terhadap sikap, tingkah laku atau karekter-karekter lain mengenai populasi kajian (Robertson 1987: 38). Semua soalan yang dibentuk adalah menggunakan skala pengukuran Likert dalam mengukur tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara agama yang mempunyai lima item iaitu sangat tidak setuju, tidak setuju, kurang pasti, setuju dan sangat setuju. Soal selidik ini pada asasnya terbentuk daripada enam bahagian secara keseluruhan namun dalam penulisan ini hanya dua bahagian yang diambil iaitu Bahagian A (demografi responden) dan C (tahap persepsi) sahaja. Bahagian C merangkumi lapan kod soalan sahaja. Bentuk soalan pula berdasarkan lapan kriteria terpilih melibatkan persepsi umum, rakan, jiran, pilihan makanan, perayaan, majlis perkahwinan, penghormatan kepada jenazah dan rumah ibadat sebagaimana yang dapat dilihat pada jadual 4.

Kebiasaannya, ujian Alpha Cronbach digunakan dalam mengukur tahap kebolehpercayaan dalam suatu penyelidikan. Nilai kebolehpercayaan Alpha Cronbach adalah

antara 0.0 hingga 1.0. Hasilnya, kajian rintis yang dilakukan kepada 30 orang responden mencatatkan jumlah CA: [α (N=30) = 0.866]. Oleh itu, soalan selidik pada bahagian ini adalah signifikan untuk digunakan dalam mengukur pemboleh ubah yang dikaji dalam penyelidikan ini. Selain itu, kajian rintis yang dilakukan mendapati bahawa responden tidak mempunyai masalah untuk memahami soalan sebagaimana yang dihendaki untuk dijawab oleh mereka. Sehubungan itu, bentuk soalan pada bahagian C ini signifikan untuk diujikaji bersama dengan bahagian lain. Selanjutnya, data yang diperolehi telah dianalisis dengan menggunakan perisian SPSS (*Statistical Package for the Social Science*) versi 20 melalui min, sisihan piawaian, *Chi Square* dan lain-lain.

ANALISIS DATA DAN PERBINCANGAN

a. Latar Belakang Responden

Berikut merupakan jadual yang merangkumi latar belakang responden kajian seperti berikut:

Jadual 2 Latar Belakang Responden Kajian

Faktor demografi		Kekerapan (n)	Peratus (%)
Negeri	Kedah	277	49.9
	Selangor	278	50.1
Etnik	Melayu	301	54.2
	Cina	125	22.5
	India	101	18.2
	Lain-lain	28	5.0
	Jantina	Lelaki	243
Umur	Perempuan	312	56.2
	17-25	290	52.3
	26-40	183	33.0
	41-50	41	7.4
	51 dan ke atas	41	7.4
Agama	Islam	301	54.2
	Buddha	107	19.3
	Hindu	88	15.9
	Kristian	59	10.6
Tahap pendidikan tertinggi	Tidak bersekolah	8	1.4
	UPSR	2	0.4
	PMR/SRP/LCE/SRA	17	3.1
	SPM/MCE/SC/O'LEVEL	115	20.7

/SMA/SPVM		
UEC	3	0.5
STPM/STP/HSC/'A' LEVEL	49	8.8
/I.B./STAM		
Diploma/Sijil/Matrikulasi	136	24.5
Ijazah	174	31.4
Sarjana	44	7.9
PhD	6	1.1
Lain-lain	1	0.2

Berdasarkan jadual di atas, responden kajian terdiri daripada masyarakat yang bermastautin di negeri Kedah (49.9%) dan Selangor (50.1%). Di mana seramai 555 orang responden terpilih bagi menjawab soal selidik yang telah dibentuk. Selanjutnya, perbincangan latar belakang responden ini dibahagikan kepada dua bahagian iaitu profil dan latar belakang agama serta akademik. Pertama, bahagian profil melibatkan etnik yang diwakili empat bangsa yang berlainan iaitu; etnik Melayu dengan jumlah seramai 301 orang (54.2%); etnik Cina seramai 125 orang (22.5%); etnik India seramai orang 101 (18.2%); dan etnik lain-lain seramai 28 orang (5.0%) sahaja. Seterusnya, jumlah responden jantina perempuan lebih ramai dengan jumlah seramai 312 orang (56.2%) berbanding lelaki seramai 243 orang (43.8%). Dari segi usia, ia dipecahkan kepada empat peringkat dengan peringkat usia 17-25 paling aktif melibatkan diri dalam kajian ini iaitu seramai 290 orang (52.3%), dan diikuti peringkat umur 26-40 seramai 183 orang (33%), dan bakinya peringkat umur 41-50, serta 51 dan ke atas dengan masing-masing merekodkan jumlah sama iaitu seramai 41 orang (7.4%) sahaja.

Bahagian kedua pula berkaitan dengan latar belakang agama dan akademik responden. Berkenaan latar belakang agama, kajian ini melibatkan empat komuniti agama sahaja berdasarkan faktor agama dominan. Sebahagiannya diwakili oleh komuniti Islam seramai 301 orang (54.2%), manakala Buddha seramai 107 orang (19.3%), Hindu seramai 88 orang (15.9%), dan Kristian seramai 59 orang (10.6%) sahaja. Sementara itu, latar belakang akademik melibatkan banyak item dan ia dibahagikan pula kepada tiga pecahan khusus iaitu tahap pendidikan rendah, pertengahan dan tinggi. Tahap pendidikan rendah diwakili item tidak bersekolah, lain-lain hingga PMR dan setarafnya mencatatkan jumlah terendah iaitu seramai 28 orang (5%) sahaja. Diikuti dengan peringkat pertengahan yang diwakili oleh SPM hingga Diploma dan setarafnya mewakili jumlah terbesar responden iaitu seramai 303 orang (54.6%)

serta peringkat akademik tertinggi bermula dari pengajian Ijazah hingga kedoktoran (PhD) mencapai jumlah kurang hampir 15% iaitu seramai 224 orang (40.4%).

b. Analisis Statistik Deskriptif

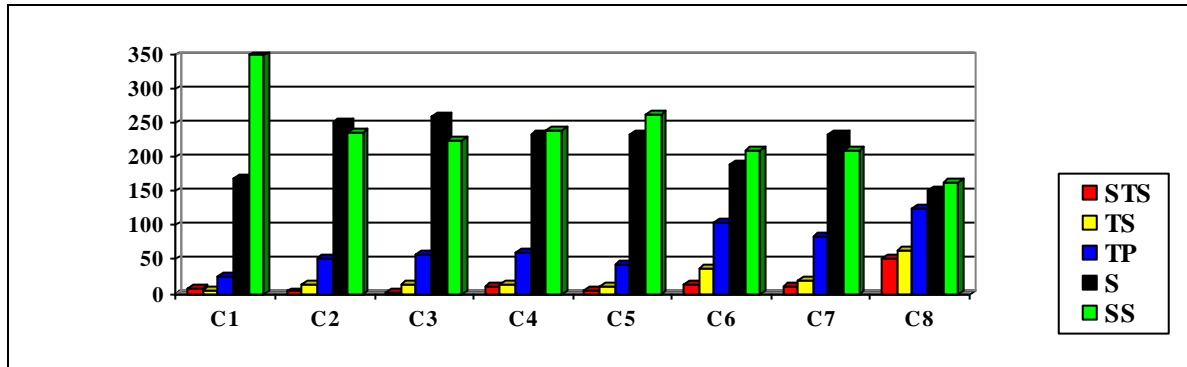
Tahap persepsi mengenai hubungan interaksi antara agama melibatkan lapan soalan yang diukur dengan menggunakan skala Likert yang mempunyai lima skala pengukuran. Berikut merupakan keputusan keseluruhan mengenai tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara agama:

Jadual 3 Tahap Persepsi Responden

Tahap	(n=555)	Peratus (%)
Rendah (8 hingga 18)	7	1.3
Sederhana (19 hingga 29)	116	20.9
Tinggi (30 hingga 40)	432	77.8
Total	555	100.0

Minimum: 8
Maximum: 40

Secara keseluruhannya, hasil keputusan kajian menunjukkan bahawa kadar yang tinggi direkodkan iaitu sebanyak 77.8% (n=432) dan diikuti perolehan bagi tahap persepsi responden yang sederhana kira-kira 1/5 daripada jumlah keseluruhan iaitu sebanyak 20.9% (n=116). Tatkala itu, hanya sedikit sahaja peratusan dicatatkan pada paras rendah iaitu 1.3% (n=7) sahaja. Oleh yang demikian, dapat dirumuskan bahawa tahap persepsi responden mengenai hubungan antara agama berada pada tahap yang tinggi iaitu melebihi 75% peratus tatkala peratusan bagi sederhana dan rendah pada paras kurang daripada 1/4 jumlah keseluruhan skor data.

Rajah 1 Nilai kekerapan tahap persepsi responden mengenai hubungan antara agama.

Jadual 4 Kekerapan Tahap Persepsi Responden

Pernyataan	STS	TS	TP	S	SS	Tahap
	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	f(%)	
C1 Semua agama mengajar nilai keagamaan yang baik	6 (1.1)	5 (0.9)	26 (4.7)	168 (30.3)	350 (63.1)	Tinggi
C2 Saya bersangka baik dengan rakan berlainan agama	3 (0.5)	14 (2.5)	51 (9.2)	251 (45.2)	236 (42.5)	Tinggi
C3 Saya bersangka baik dengan jiran berlainan agama	2 (0.4)	12 (2.2)	56 (10.1)	261 (47.0)	224 (40.4)	Tinggi
C4 Saya menghormati pilihan makanan penganut agama lain	9 (1.6)	13 (2.3)	61 (11.0)	233 (42.0)	239 (43.1)	Tinggi
C5 Saya menghormati amalan perayaan agama lain	5 (0.9)	11 (2.0)	43 (7.7)	34 (42.2)	262 (47.2)	Tinggi
C6 Saya tiada masalah untuk menghadiri majlis perkahwinan rakan yang berlainan agama	13 (2.3)	37 (6.7)	105 (18.9)	190 (34.2)	210 (37.8)	Sederhana
C7 Saya menghormati upacara kematian penganut agama lain	10 (1.8)	19 (3.4)	83 (15.0)	233 (42.0)	210 (37.8)	Tinggi
C8 Saya tiada masalah tinggal berdekatan dengan rumah ibadat agama lain	51 (9.2)	64 (11.5)	124 (22.3)	152 (27.4)	164 (29.5)	Sederhana

Berdasarkan rajah dan jadual di atas menunjukkan bahawa kekerapan bagi tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara agama adalah berada pada paras tinggi (skala “setuju” dan “sangat setuju”) bagi hampir keseluruhan item soalan pernyataan. Cuma dua soalan sahaja pada paras sederhana iaitu C6 (72%) dan C8 (56.9%). Melihat kepada soalan C8 menunjukkan bahawa peratusan skala “tidak pasti” agak sekata dengan skala “setuju” dan “sangat setuju” apabila mencatatkan jumlah sebanyak 22.3% menjelaskan bahawa terdapat persepsi yang seimbang pada kadar “50-50” kalangan responden untuk tinggal berdekatan

dengan rumah ibadat agama lain di samping 20.7% responden tidak bersetuju dengan pernyataan soalan ini.

c. **Analisis Statistik I (Mann Whitney-U)**

Jadual 5 Ujian Mann Whitney-U Berdasarkan Muslim dan Non-Muslim

Ujian Mann-Whitney U	N	Min	Nilai Mann Whitney-U	Z	Sig (p)
Muslim	301	226.59	22751.5	-8.264	.000
Non-Muslim	254	338.93			

* $p < 0.05$; N=555

Ujian Mann Whitney-U merupakan ujian bukan parametrik yang berfungsi sebagai penganalisis terhadap perbezaan antara dua sampel bebas yang variabel bersandarnya merupakan data skala ordinal (Chua Yan Piaw 2008: 93). Bahagian ini akan membincangkan penggunaan Mann Whitney-U dalam menguji sama ada terdapat perbezaan antara responden seramai 301 orang bagi komuniti Muslim yang diwakili oleh responden beragama Islam dengan non-Muslim terdiri daripada 254 orang responden beragama Buddha, Hindu dan Kristian. Hasil keputusan ujian bagi tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara komuniti agama adalah signifikan ($Z = -8.264$, $p = .000$). Manakala, min pangkatan bagi komuniti non-Muslim adalah lebih tinggi dicatatkan berbanding komuniti Muslim iaitu 226.59 tatkala kadar min bagi non-Muslim ialah 338.93. Oleh itu, ia menggambarkan bahawa persepsi komuniti non-Muslim terhadap agama lain lebih baik berbanding komuniti Muslim apabila jarak antara nilai pangkatan min antara keduanya berbeza sebanyak 112.34 (min).

d. **Analisis Statistik II (Kruskal Wallis-H)**

Jadual 6 Ujian Kruskal Wallis-H Berdasarkan Komposisi Etnik Terlibat

Ujian Kruskal Wallis-H (Etnik)	N	Min	Chi-S (X ²)	Sig (p)
Melayu	301	225.81	70.857	0.000
Cina	125	334.65		
India	101	341.46		
Lain-lain	28	357.29		

*p<0.05; N=555

Ujian Kruskal Wallis-H merupakan suatu ujian yang digunakan dalam mendapatkan analisis perbezaan antara lebih daripada dua sampel bebas terhadap variabel bersandar (skala ordinal) sebagaimana fungsi Ujian Mann Whitney-U. Namun, ujian Mann Whitney-U juga digunakan dalam bahagian ini sebagai ujian susulan dalam mengenal pasti pasangan kategori yang manakah membentuk perbezaan yang signifikan secara keseluruhan (Chua 2008: 173). Manakala, ujian statistik dilakukan terhadap sampel bebas mengikut komposisi etnik melibatkan empat kumpulan yang terdiri daripada Melayu (n=301), Cina (n=125), India (n=101) dan Lain-lain (n=28) dalam mengenal pasti penyumbang kepada perbezaan yang signifikan secara keseluruhan.

Secara keseluruhan, dapatan bagi tahap persepsi di kalangan responden menunjukkan bahawa terdapat perbezaan signifikan antara etnik, iaitu: [χ^2 (n=555) =70.857, p= .000]. Namun, perbandingan yang dianalisis dengan menggunakan ujian susulan Mann Whitney-U merekodkan hanya terdapat tiga perbezaan yang signifikan antara etnik iaitu Melayu-Cina, Melayu-India dan Melayu-Lain-lain iaitu: (Z -6.568, -6.276, -3.791 p= .000). Manakala, tiada perbezaan yang signifikan ditunjukkan antara kumpulan etnik Cina-India, Cina-Lain-lain dan India-Lain-lain dengan jumlah signifikan: (Z -.468 p= .640), (Z -1.277 p= .201) dan (Z -.777 p= .437). Hal ini membuktikan bahawa komuniti etnik Melayu bagi kedua-dua negeri ini mempunyai tahap persepsi mengenai hubungan antara agama yang lebih rendah nilai positifnya berbanding etnik lain yang tidak mempunyai perbezaan secara signifikan antara satu sama lain.

Jadual 6: Ujian Kruskal Wallis-H Berdasarkan Negeri yang Terlibat

Ujian Kruskal Wallis-H (Negeri)	N	Min	Chi-S (X ²)	Sig (p)
Kedah	277	271.64	0.907	0.341
Selangor	278	284.33		

Perbincangan selanjutnya berkaitan dengan analisis statistik dengan menggunakan ujian Kruskal Wallis-H terhadap pemboleh ubah berdasarkan komposisi negeri. Ujian statistik dilakukan terhadap sampel bebas mengikut komposisi negeri melibatkan dua buah negeri sahaja iaitu Kedah (n=277) dan Selangor (n=278). Dapatan kajian bagi ujian Kruskal Wallis-H terhadap variabel tahap persepsi dalam masyarakat negeri Kedah dan Selangor mengenai hubungan antara agama menunjukkan terdapatnya perbezaan yang signifikan iaitu, [$\chi^2 (2, N=555) = 26.229, p = .000$]. Berdasarkan min pangkatan menunjukkan secara jelas perbezaan antara kedua sampel sebanyak min pangkatan 69.37 apabila masing-masing merekodkan jumlah min 243.25 (Kedah) dan 312.62 (Selangor). Maka, analisis ujian ini menunjukkan bahawa tahap persepsi masyarakat negeri Kedah lebih rendah berbanding negeri Selangor.

PERBINCANGAN

Berdasarkan keseluruhan dapatan kajian di atas mendapati bahawa tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara agama berada pada paras yang agak tinggi. Namun begitu, hasil kajian secara statistik menunjukkan bahawa kadar persepsi antara Muslim dan non-Muslim serta komuniti Melayu yang secara majoritinya menganuti agama Islam mencatatkan kadar nilai inferensi yang jauh lebih rendah berbanding komuniti non-Muslim serta etnik-etnik lain yang majoriti menganuti agama lain-lain. Hal ini kerana terdapat kecenderungan pemahaman mengenai agama berasaskan tahap persepsi seseorang. Ia akan menyebabkan pemahaman mengenai toleransi dan interaksi agama dalam pelbagai bentuk berbeza (subjektif) (Nur Farhana & Khadijah. 2013: 86). Berdasarkan kajian Ahmad F. Yousif (2011), Chandra Muzaffar (2002 & 1989), Mohd Farid Mohd Syarif (2012), dan Abdul Halim Ramli (2009), mereka menyimpulkan bahawa terdapat beberapa persepsi yang terjelma daripada hubungan antara agama dan etnik khususnya semenjak era kebangkitan Islam yang terbentuk dalam kalangan komuniti majmuk di

Malaysia. Antaranya ialah perasaan negatif seperti rasa terasing, kebimbangan yang tidak berasas, iri hati, superioriti dan inferioriti dan sebagainya, membuat generalisasi secara terburu-buru dan perbezaan ideologi nasional seperti sekularisme dan konsep negara Islam.

Hal ini menunjukkan sumber maklumat kognitif yang diperolehi tidak semestinya tercerna dalam persepsi seseorang meskipun seseorang itu seorang yang komited terhadap agama mereka. Di mana, terdapat faktor-faktor lain yang turut menjana persepsi seseorang melalui psikologi, kumpulan rujukan dan paten kelakuan koperatif intra-agama turut mempengaruhi persepsi seseorang sebelum dijelmakan dalam bentuk tindakan (*consummation*). Oleh yang demikian, kita akan dapati bahawa tahap interaksi antara Muslim dan non-Muslim berjalan dengan dingin berada pada paras rendah berdasarkan dapatan keseluruhan dalam kajian empirikal ini.

Secara tidak langsung kajian ini berlawanan dengan pandangan yang diutarakan oleh Fauzi Yusoh (2004) kajian ilmiah bertajuk "*Hubungan Kemasyarakatan Di Antara Orang Islam Dengan Bukan Islam Menurut Pandangan Islam*". Di mana dapatan kajian kualitatif beliau mendapati bahawa Islam menggesa penganutnya supaya mengadakan hubungan kemasyarakatan dengan orang bukan Islam yang hidup bersama dalam negara Islam serta tidak bermusuhan atau memerangi orang Islam. Perhubungan ini perlu bagi menggambarkan keindahan dan keharmonian Islam terserlah pada pandangan mereka sekaligus mencuri perhatian mereka untuk bertoleransi serta memahami ajaran Islam itu sendiri. Sedangkan dapatan kajian ini mendapati komuniti Muslim lebih kurang toleran dan terbuka untuk berinteraksi berbanding non-Muslim meskipun Islam menegaskan dan menggalakkan komuniti Muslim supaya bertoleransi dan berinteraksi dengan komuniti agama lain. Hal ini berlaku akibat terdapat kecenderungan pemahaman mengenai agama berasaskan tahap persepsi seseorang (khususnya komuniti Muslim). Ia akan menyebabkan pemahaman mengenai toleransi agama dalam pelbagai bentuk berbeza (subjektif) (Nur Farhana & Khadijah 2013: 86).

Menurut Jahara Yahaya et al. (2004: 4-7) interaksi antara etnik kebiasaannya dipengaruhi asal-usul penempatan (etnografi) dan latar belakang ekonomi. Kemungkinan bahawa komuniti masyarakat yang berbilang kaum dan agama lebih berinteraksi dengan etnik atau penganut

agama lain berbanding komuniti yang bersifat mono-etnik. Chandra Muzaffar (1987: 25) menyatakan bahawa identiti keislaman yang lebih bersifat eksklusif lebih jelas terserlah di kawasan luar bandar kerana kebanyakan komuniti Muslim pada kebanyakan kawasan tersebut memiliki majoriti yang sangat besar berbanding kawasan pekan dan bandar. Tambahan pula, mereka kurang berinteraksi dengan penduduk komuniti bukan Islam secara tidak langsung pandangan mereka berbeza dengan penduduk di kawasan bandar.

Orientasi interaksi antara agama dan etnik antara corak kependudukan yang berbeza keseimbangan berkemungkinan memberikan perbezaan yang signifikan antara kedua-dua negeri sebagaimana dapatan kajian dalam penyelidikan ini. Elemen-elemen persepsi, sikap dan tindakan merupakan cerminan kepada bagaimana corak pemikiran dan tingkahlaku seseorang individu sekaligus menggambarkan imej mana-mana kumpulan atau komuniti yang diwakilinya. Secara ringkas, terdapat sejumlah persepsi dan sikap yang boleh menjadi penghalang kepada proses interaksi sosial antara kaum dan agama seperti persepsi negatif yang dibentuk akibat sejarah dan pengalaman lalu, salah faham, sentiasa berfikiran negatif kepada orang lain, sering melakukan generalisasi secara terburu-buru, stereotaip, kadar kesedaran yang rendah dan lain-lain. Manakala, sikap negatif yang sering menjadikan seseorang menjarakkan diri daripada berinteraksi dengan orang lain ialah tidak mahu bersepakat dan bekerjasama, suka mengeluh dan menyalahkan takdir, tidak memikirkan sensitiviti orang lain, prejudis, bersikap eksklusif, egoistik, xenophobia, etnosentrik yang tinggi, pentingkan diri, tidak jujur, terbuka dan ikhlas, enggan bertolak ansur dan sebagainya. Sekiranya, persepsi dan sikap ini menjadi sebatian dalam diri individu, ia boleh membawa kepada suasana kurang harmoni dalam masyarakat majmuk seperti di Malaysia. Inilah cabaran-cabaran yang perlu disahut dalam membentuk personaliti individu yang mempunyai budi luhur yang tinggi agar dapat membentuk persepsi, sikap, dan tindakan yang mulia dalam menterjemahkan nilai murni yang ideal dalam hubungan interaksi sosial antara etnik dan agama.

KESIMPULAN

Berdasarkan hasil kajian bahawa didapati beberapa perkara penting yang perlu dinyatakan dalam kajian, iaitu:

1. Tahap persepsi responden mengenai hubungan interaksi antara agama adalah tinggi.
2. Terdapat perbezaan yang signifikan antara Muslim dan Non Muslim mengenai persepsi dalam hubungan interaksi antara agama dalam jurang yang agak lebar.
3. Terdapat perbezaan yang signifikan antara variabel etnik dan negeri. Namun, perbezaan antara etnik menunjukkan bahawa terdapat perbezaan signifikan antara kumpulan etnik Melayu dengan etnik Cina dan India.

Secara ringkasnya, tahap persepsi masyarakat multi agama dan etnik mengenai hubungan interaksi antara agama khususnya mewakili negeri Kedah dan Selangor menunjukkan keputusan yang positif. Meskipun kebanyakan pengkaji sosial merumuskan bahawa kadar persepsi dalam kalangan masyarakat Malaysia bersifat sederhana, namun kajian ini membuktikan bahawa pada kadar tinggi meskipun dapatan kajian yang diperolehi hanya pada catatan 77.8% sahaja.

RUJUKAN

- Abdullah, Asma & Pedersen, Paul B. 2003. *Understanding Multicultural Malaysia: Delights, Puzzles & Irritations*. Petaling Jaya: Pearson, Prentice Hall.
- Abdul Rahman, Nur Farhana & Khambali@Hambali, Khadijah. 2013. *Religious Tolerance in Malaysia: Problems and Challenges*. In *International Journal of Islamic Thought*, Vol. 3: (June), 2013.
- Ali, Abdullah Yusuf. 2006. *The Meaning of The Noble Quran*. koran@pdf-koran.com. Accessed on 1 Mei 2015.
- Anon (2010). *Population Distribution and Demographic Characteristics: Population and Housing Census of Malaysia, Department of Statistic, Malaysia 2010*. Accessed on Jan 10 2013.
- Baharuddin, Shamsul Amri (ed.) (2007). *Module of Ethnic Relations*. Shah Alam: UPENA.
- Berita Harian. 2007. 'Beri Perhatian Isu Agama, Perkauman'. 1 November.
- Hock, Oo Yu. 1991. *Ethnic Charmeleon: Multiracial Politics in Malaysia*. Petaling Jaya: Pelanduk Publications.

- Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). *Determining Sample Size for Research Activities Educational and Psychological Measurement*, SAGE Journals 30, 21 September. p. 607-610.
- Marsh, Ian. 2000. *Sociology: Making Sense of Sociology* (2nd). New York: Pearson Education Limited.
- Mohd Syarif, Mohd. Farid. 2012. *Maaf...Tuhan Kita Tidak Sama: Mengulas Interaksi Agama di Malaysia*. Jitra: Bitara Media.
- Muzaffar, Chandra. 1987. *Islamic Resurgence in Malaysia*. Petaling Jaya: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.
- Muzaffar, Chandra. 1989. *Challenges and Choices in Malaysian Politics and Society*. Penang: Aliran Kesedaran Negara (ALIRAN).
- Chandra Muzaffar. 1993. *Cultural Diversity: Reflections on the Malaysian Experience*. In Kukathas, Chandran, *Multicultural Citizens: The Philosophy and Politics of Identity*. Australia: The Centre for Independent Studies Limited.
- Muzaffar, Chandra. 2002. *Rights, Religion and Reform: Enhancing Human Dignity Through Spiritual and Moral Transformation*. New York: RoutledgeCurzon.
- Osman, Fathi. 1997. *Concepts of the Quran: A Topical Reading*. Kuala Lumpur: Angkatan Belia Islam Malaysia (ABIM).
- Piaw, Chua Yan (2008). *Method and Statistical Research (Basic Statistic Research: Data Analysis Nominal and Ordinal Scale*. Kuala Lumpur: Mc Graw Hill (Malaysia) Sdn. Bhd.
- Ramli, Abdul Halim (2009). *Race Relations in Malaysia: History and Basic of Unity*. Shah Alam: University Publication Centre of UiTM (UPENA).
- Robertson, Ian (1987). *Sociology* (3rd. ed). New York: Worth Publishers, Inc.
- Sekaran, Uma (2003). *Research Methods for Bussiness* (4th ed.): *A Skill-Building Approach*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Yahaya, Jahara, Peng, Tey Nai & Kheng, Yeoh Kok. 2004. *Ethnic Interaction and Segregation on Campus and the Workplace*. Kuala Lumpur: CEDER (Center for Economic Development and Ethnic Relations) Universiti of Malaya.

Muhammad Nazmi Abd Halim

Calon Sarjana Pengajian Islam di Jabatan Usuluddin dan Falsafah, Fakulti Pengajian Islam, Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), 43600 Bangi, Selangor. boms_vip@yahoo.com. 019-4291923.

Jaffary Awang

Pensyarah di Jabatan Usuluddin dan Falsafah, Fakulti Pengajian Islam (JUF), Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), 43600 UKM Bangi, Selangor. jaffaryawang@gmail.com. +6019-3325072.